

Kulturværdiudvalgets Beretning for 2002

Indholdsfortegnelse

- [Forord:](#)
- [Resumé](#)
- [Udvalgets arbejde i beretningsåret](#)
- [Forbehold](#)
- [Nye medlemmer](#)
- [Forhåndsgennemgangen](#)
- [Individuelle ansøgninger](#)
- [EU-forordningen om udførsel af kulturgjenstande](#)
- [Kulturgjenstande i privateje belagt med udførselsforbud](#)
- [Presse- og informationsvirksomhed](#)
- [Sagen om maleriet ”Frederiksborg Slot i Måneskin” af I. C. Dahl](#)
- [Udvalgets økonomiske rammer](#)
- [Kulturværdiudvalgets sekretariat](#)
- [Gobelinvævet bordtæppe. Holland. 17. årh.s midte](#)
- [To barokrelieffer af den dansk-norske elfenbenskærer Magnus Berg. Før 1739](#)
- [Regnskab for 2002](#)

Forord:

Kulturværdiudvalget offentliggør herved sin 16. årsberetning siden ikrafttrædelsen den 1. januar 1987 af Lov nr. 332 af 4. juni 1986 om sikring af kulturværdier i Danmark. I dette år, d. 30. september, holdt Udvalget sit 100. møde til forvaltningen af loven.

Året har været præget af flytningen af Udvalgets sekretariat fra Statens Museum for Kunst til ny adresse i Kulturarvsstyrelsen samt regeringens beslutning om at ændre de økonomiske finansieringsprincipper for Udvalgets erhvervelser, hvorved Udvalget mistede den årlige finanslovsbevilling på 3.2 mio. kr. Endelig fik Udvalget klarhed over sagen om salget af I.C. Dahls maleri ”*Frederiksborg Slot i Måneskin*”.

Kulturværdiudvalget har erhvervet 2 genstande i løbet af 2002. Endnu en af de såkaldte bankbokssager, et hollandsk bordtæppe fra det 17. århundrede, som Udvalget nedlagde udførselsforbud for i 1999 uden at kunne overtage, fandt omsider sin løsning.

Erland Kolding Nielsen
Formand

[Til toppen](#)

Resumé

Kulturværdiudvalget har i 2002 afholdt 9 møder. Udvalget har forhåndsgennemgået 62 kataloger omfattende ca. 57.400 katalog-numre over antikviteter, malerier, bøger, breve, manuskripter m.m. og behandlet 45 individuelle ansøgninger. Udvalget har endvidere

behandlet 149 ansøgninger om tilladelse til udførelse af 797 genstande iflg. Rådets Forordning nr. 3911 af 9. december 1992 om udførsel af kulturgoder.

Udvalget har i 2002 erhvervet 2 kulturgenstande.

[Til toppen](#)

Udvalgets arbejde i beretningsåret

Forbehold

I forbindelse med forhåndsgennemgangen har Kulturværtdiudvalget i 2002 taget 5 forbehold over for i alt 6 kulturgenstande:

Udvalget tog forbehold for kat. nr. 1 familien Taylor Larsens vestindiske fotografier, der blev solgt på Museumsbygningens Kunstauktioner nr. 23 til en udlænding. Samlingen består af mere end 300 fotografier og postkort m.m. med fokus på de dansk-vestindiske øer og er overvejende fra perioden 1900-1930. Udvalget gav efterfølgende udførselstilladelse til samlingen.

I de øvrige 4 tilfælde blev de kulturgenstande, der var taget forbehold over for, erhvervet af danske museer. Det drejer sig om Harald Engmans maleri "*Kongens by*", solgt på Kunsthallens auktion nr. 530 (kat. nr. 237), erhvervet af Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot; om Elisabeth Jerichau Baumanns *portræt* af den unge arkæolog *Conrad Engelhardt* og Magnus Petersens maleri "*Nydam Båden*" begge solgt på Bruun Rasmussens auktion nr. 22 (kat. nr. 78 og 79), som begge erhvervedes af Nationalmuseet; *en flamsk gobelin* med fremstilling af et romantisk skovlandskab med jagtsцениeri, solgt på Bruun Rasmussens auktion nr. 716 (kat. nr. 975) erhvervedes af Frederiksborg Museet; og endelig erhvervede H.C. Andersen-Museet i Odense et unikt og usædvanligt stort *papirklip* på blå bund af *H.C. Andersen*, solgt hos Bruun Rasmussens bogauktion nr. 31, som kat. nr. 3075.

Herudover valgte Udvalget at ophæve 2 forbehold taget i 2001. Det drejede sig om 2 *marmorskulpturer* der forestillede henholdsvis "*Flora*" og "*Ceres*" udbudt på Crafoord, Nellesmann og Thomsens auktion nr. 12 (kat. nr. 226 og 227) samt C.W. Eckersbergs *portræt* af kgl. skuespillerinde Birgitte Elisabeth Andersen udbudt på Bruun Rasmussens auktion nr. 705 (kat.nr. 1035).

[Til toppen](#)

Nye medlemmer

På baggrund af ændringen af lov om sikring af kulturværdier i Danmark i 2001 og nedlæggelsen af Statens Museumsnævn blev det hidtidige medlem, formanden for Statens Museumsnævn Merete Ipsen, erstattet af en af Kulturministeriet udpeget leder af et ikke-statsligt museum, direktøren for Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot *Jesper S. Knudsen*.

I foråret 2002 fik Nationalmuseet ny chef i forbindelse med den tidligere direktør Steen Hvass' tiltrædelse i en ny stilling som direktør for den nyoprettede Kulturarvsstyrelse. Som ny direktør for Nationalmuseet tiltrådte Carsten U. Larsen *den 1. maj 2002*. I interimperioden har bevaringschef *Jørgen Nordqvist* som konstitueret direktør deltaget i Udvalgets arbejde.

[Til toppen](#)

Forhåndsgennemgangen

En betydelig del af Udvalgets arbejde har lige som tidligere år været forhåndsgennemgangen af auktionkataloger. Udvalget har aftale med 4 auktionshuse om forhåndsgennemgang.

Arbejdet foretages af Udvalgets medlemmer og deres institutioner, Det Kongelige Bibliotek, Nationalmuseet, Rigsarkivet og Statens Museum for Kunst samt de tilknyttede netværksinstitutioner: Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek, Kunstakademiets Bibliotek, Kunstindustrimuseet, Musikhistorisk Museum, Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, Rosenborgsamlingen og Tøjhusmuseet.

Fremgangsmåden i forbindelse med forhåndsgennemgangen er fastlagt i bekendtgørelsens § 9 og går ud på, at Udvalget før auktionen foretager en foreløbig gennemgang af kataloget og eventuelt en besigtigelse af visse genstande. Udvalget meddeler på baggrund heraf, hvilke genstande og værker Udvalget på forhånd tager forbehold for, d.v.s. de genstande og værker, der ved salg til udlandet gennem efterfølgende ansøgning kræves forelagt Udvalget til nærmere bedømmelse og afgørelse, før en tilladelse til udførsel kan gives. Hvis en ansøgning om udførselstilladelse afslås, skal Kulturværdiudvalget i medfør af lovens § 11 fremsætte et købstilbud, der svarer tilammerslagsprisen med tillæg af auktionsomkostninger, svarende til købers nettokøbspris. Forhåndsgennemgangen kan desuden bevirke, at Udvalget indstiller til Kulturministeren at træffe beslutning i henhold til lovens dispensationsbestemmelse, jf. § 2, stk. 4. Udvalget har i 1997 præciseret, at Udvalgets forbehold også kan omfatte genstande, der efterfølgende vil kræve indstilling til Kulturministeren. Katalognumre, for hvilke der ikke tages forbehold, kan modsat frit udføres efter auktionen.

Forhåndsgennemgangen er i løbet af 2002 blevet vanskeligere at gennemføre i praksis, fordi auktionshusene nu trykker deres kataloger meget sent i forhold til auktionerne, ligesom flere auktionshuse er begyndt at holde auktioner over internettet, som ikke annonceres i et forudgående katalog. Kulturværdiudvalget har i den anledning påbegyndt en vurdering af ordningens vilkår og hensigtsmæssighed.

[Til toppen](#)

Individuelle ansøgninger

Det fremgår af lovens § 11, at Kulturværdiudvalget skal fremsætte et tilbud om erhvervelse af genstanden til markedsprisen, såfremt en ansøgning om udførselstilladelse afslås. Genstandens værdi fastsættes efter råd fra særligt sagkyndige. Som rådgivere for Udvalget er udpeget Foreningen af Auktionsledere i Danmark, Dansk Antikvitethandler Union, Den Danske Antikvarboghandlerforening og Kunst- og Antikvitethandlerringen.

Kulturværdiudvalget har i 2001 modtaget 45 individuelle ansøgninger for kulturgenstande i privateje. Der blev givet udførselstilladelse til alle ansøgninger på nær et par barokrelieffer, se beskrivelsen nedenfor.

[Til toppen](#)

EU-forordningen om udførsel af kulturgenstande

Efter etableringen af det indre marked, hvor grænsekontrol som hovedregel bortfalder mellem EU-landene, er det dog besluttet, at de enkelte EU-landes nationale kulturbeskyttelsesregler fortsat er gældende. Etableringen af det indre marked har således intet ændret ved den danske kulturværdilov eller den praksis, der er gældende for loven. Det er fortsat denne lov, der regulerer, hvornår og under hvilke betingelser der kan nedlægges forbud mod udførsel fra Danmark af kulturgenstande til såvel EU-lande som lande udenfor EU. For at styrke de nationale beskyttelsesinteresser er der tillige skabt et fælles regelsæt, der skal hindre ulovlig udførsel af kulturgenstande ud over EUs fælles toldgrænser, i henhold til Rådets Forordning nr. 3911/92 af 9. december 1992 om udførsel af kulturgoder. Forordningen trådte i kraft 1. april 1993.

Disse regler om udførsel til lande uden for EU betyder, at der ved udførsel af bestemte kulturgenstande skal foreligge en udførselstilladelse, og at der i disse tilfælde skal anvendes en særlig europæisk ansøgningsformular. Ligesom det er det danske Kulturværdiudvalg, der administrerer den danske lov, er det også Udvalget, der administrerer det fælles EU-regelsæt for det danske område. Ansøgninger om udførsel af kulturgenstande til tredjelande skal således også fremsendes til Kulturværdiudvalget, der i hvert enkelt tilfælde træffer beslutning om udførselstilladelse. Der er visse forskelle i de to regelsæt med henblik på kategorier og værdigrænser, og ordningen indebærer, at der også skal søges om udførselstilladelse i en række tilfælde, hvor en tilladelse ikke er nødvendig efter den danske kulturværdilov. Kulturministeriet har tidligere udsendt en vejledning, der bl.a. præciserer de områder, der er dækket af denne ordning.

Kulturværdiudvalget har i 2002 modtaget 149 ansøgninger om udførsel af 797 enkeltværker i henhold til EU-forordningen. For 788 af værkerne drejede det sig om ansøgninger fra museer og privatpersoner, der ønskede en midlertidig udførsel til udstillinger eller undersøgelser i udlandet. For de sidste 9 værker ansøgte man om definitiv udførselstilladelse.

[Til toppen](#)

Kulturgenstande i privateje belagt med udførselsforbud

Ved udgangen af 2002 er følgende udenlandsk privatejede kulturgenstande, som alle befinder sig i Danmark, belagt med udførselsforbud uden, at dette har medført overtagelse af Kulturværdiudvalget:

1. C.W. Eckersbergs maleri Fruentimmer paa Gaden i Blæst efter Regn (1830), 1996;
2. Carl Blochs portrætmaleri af H.C. Andersen (1869), 1997;
3. Wilhelm Marstrands maleri Liggende Model (1833), 1998;
4. C.W. Eckersbergs maleri Udsigt gennem en Dør til løbende Figurer (1845), 1998.

Endvidere er ved udgangen af 2002 følgende dansk privatejede kulturgenstande, som alle befinder sig i Danmark, belagt med udførselsforbud uden, at dette har medført overtagelse af Kulturværdiudvalget:

1. Laurids Tuxens maleri Man rejser sig fra bordet (1906), 1991.
2. En Amati violin (1627), 2001.

Årstallet angiver året for nedlæggelse af udførselsforbud. Ejernes identitet er Kulturværdiudvalget bekendt, jvf. *Årsberetning 1997*, s. 8f.

[Til toppen](#)

Presse- og informationsvirksomhed

Pressen har i årets løb som tidligere interesseret sig for og skrevet om Udvalgets arbejde især i forbindelse med auktioner og den nedennævnte sag om I.C. Dahls maleri. I auktionssammenhæng gik forespørgslerne ofte – fra journalister, der ikke har sat sig ind i lovgrundlaget og bestemmelserne for Udvalgets virksomhed - ud på at få at vide, om Udvalget har taget forbehold eller agter at nedlægge forbud for konkrete genstande, hvilket Udvalget principielt ikke oplyser på forhånd for ikke at påvirke prisdannelsen på auktionen, ligesom det heller ikke er tilladt auktionshusene at give sådanne, jf. f.eks. *Årsberetning 2001*, s. 28f. I forbindelse med salg på en Bruun Rasmussens auktion i foråret af en række førsteudgaver af Søren Kierkegaards skrifter indbundet af ham selv til sin forlovede Regine Olsen måtte formanden gentagne gange omhyggeligt forklare, hvorfor disse eksemplarer nok kunne have museal interesse, men næppe kunne betragtes som genstande, for hvilke der skulle nedlægges udførselsforbud for i henhold til loven og Udvalgets vurderingskriterier. Endelig ønskede lokale interesser på Fyn Udvalgets støtte til at bevare motorfærgen "Kong Frederik IX", den sidste af sin type, til etableringen af et færgemuseum på Fyn, hvilket Udvalget ikke så sig i stand til.

[Til toppen](#)

Sagen om maleriet "Frederiksborg Slot i Måneskin" af I. C. Dahl

I forsommeren 2000 vakte en sag om et 1800-tals maleri Frederiksborg Slot i måneskin af en da ubekendt kunstner, der i 1999 var blevet solgt gennem et jysk auktionshus for kr. 55.000, umådelig opsigt, da det efterfølgende efter en rensning kunne identificeres som malet af den norske guldaldermaler I. C. Dahl i 1817 under dennes studieophold i Danmark (olie på lærred, 78 x 122 cm., sign. og dat.). På firmaet Ellekilde Auktioner nr. 55, kat. nr. 219, blev maleriet d. 7. juni solgt til en udenlandsk køber i USA for 6.5 mio. kr. og blev dermed et af de 3 dyreste danske malerier indtil da. Dahls store maleri af Frederiksborg Slot er uden tvivl et af hans vigtigste arbejder fra studieopholdet i Danmark 1811-18. Udvalget gav udførselstilladelse for maleriet, se *Årsberetning 2000*, s. 12.

Dagbladet *Politiken* bragte den 27. oktober 2001 en større artikel om salget af maleriet. I artiklen fremkom en række nye oplysninger, som hidtil ikke havde været offentligt kendte, og som Kulturværdiudvalget heller ikke havde været bekendt med under Udvalgets

sagsbehandling af udførselsanmodningen i 2000. Kulturværdiudvalget besluttede på baggrund af artiklens oplysninger at undersøge sagen nærmere og anmodede statens advokat, Kammeradvokaten, om at forestå den videre undersøgelse for Udvalget. Kammeradvokaten rettede henvendelse til Ellekilde Auktioner med anmodning om en nærmere redegørelse for en række forhold. Kammeradvokatens undersøgelse af sagen baseret på Ellekilde Auktioners redegørelse gav ikke anledning til, at Udvalget gik videre med sagen. Udvalget har meddelt firmaet dette.

[Til toppen](#)

Udvalgets økonomiske rammer

Regeringen besluttede ved finansloven for 2002 at ændre finansieringsprincippet for erhvervelse af genstande belagt med udførselsforbud efter lovens § 11. Det fremgik af bemærkningerne til finansloven, at ”udgifter til formålet afholdes fra 2002 af den statslige institution, under hvis område erhvervelsen hører. Udgiften vil kunne afholdes foreløbigt af ministeriets reserver”.

Kulturværdiudvalget drøftede Udvalgets nye situation og besluttede på den baggrund at sende en række spørgsmål vedrørende den fremtidige administration af Udvalgets erhvervelser til Kulturministeriet med henblik på at få afklaret en række uklarheder. Ministeriet svarede d. 14. marts 2002. Ministeriet præciserede i brevet, at bemærkningerne til finanslovskonto 21.33.55 vedrører de statslige institutioner, som er repræsenteret i Udvalget (Rigsarkivet, Det Kongelige Bibliotek, Statens Museums for Kunst og Nationalmuseet). Ministeriet skrev endvidere, at Udvalget under den nye ordning ”er ansvarlig for kvalitetsvurderingen. Hvis Udvalget når frem til, at et forbud bør nedlægges og købstilbud fremsættes, vil finansieringen primært påhvile den i Udvalget repræsenterede statslige institution, hvis område kulturværdien hører under.” For så vidt angik muligheden for at afholde udgifterne foreløbigt af ministeriets reserver, var der her tænkt på en form for låneordning. Ministeriet henviste desuden til ministeriets besvarelse af 18. februar 2002 til Folketinget Kulturudvalg spørgsmål 41-43.

I 2002 kom Kulturværdiudvalget ikke ud i tilfælde hvor Udvalgets manglende bevilling kom til diskussion. Af de to sager Udvalget erhvervede i 2002 blev den ene genstand finansieret af Udvalgets egne midler og den anden genstand blev finansieret af fonds- og tilskudsmidler, se nærmere under beskrivelserne af genstandene.

[Til toppen](#)

Kulturværdiudvalgets sekretariat

Kulturværdiudvalgets sekretariat undergik i 2002 en række ændringer, der har påvirket sekretariatets arbejde. I forbindelse med oprettelsen af den nye Kulturarvsstyrelsen fra 1. januar 2002 havde Kulturministeriet besluttet at flytte Kulturværdiudvalgets sekretariat fra Statens Museum for Kunst til Kulturarvsstyrelsen. Denne placering skulle sikre en central placering uden at belaste nogen af Udvalgsmedlemmerne unødigt.

Kulturværdiudvalgets sekretariat flyttede fysisk den 1. maj 2002. Sekretariatet har således i dag adresse hos Kulturarvsstyrelsen, Slotsholmsgade 1, 1216 København K, tlf. 72 26 51 85.

Sekretariatets flytning skete først den 1. maj for at koordinere flytningen med pensioneringen af Udvalgets mangeårige sekretær Kirsten Larsen. Kirsten Larsen startede som sekretær for Udvalget ved etableringen af ordningen sammen med jurist Niels Bennedsen og overtog sekretariatsfunktionen alene fra 1992. I forbindelse med Statens Museums for Kunst's afskedsreception talte Kulturværdisudvalgets formand for Kirsten Larsen.

[Til toppen](#)

Gobelinvævet bordtæppe. Holland. 17. årh.s midte

På Bruun Rasmussens Kunstauktioner auktion nr. 663, 2. del solgtes den 11. juni 1999 et stort hollandsk gobelinvævet bordtæppe til en udenlandsk køber for en hammerslagspris af kr. 270.000, jf. Årsberetning 1999, s. 20ff. Kulturværdisudvalget nedlagde udførselsforbud, men ejeren afslog Udvalgets overtagelsestilbud og solgte i stedet bordtæppet videre til en anden udlænding, der blev gjort bekendt med forbuddet. I mellemtiden udløb Udvalgets overtagelsestilbud. Bordtæppet har naturligvis været deponeret i Danmark siden 1999.

I 2000 og 2001 pågik der løbende forhandlinger på ejerens foranledning mellem denne og Udvalget om en overtagelsespris, dog uden at der opnåedes enighed. Udvalget gjorde herunder ejeren opmærksom på, at det til enhver tid var vedkommendes ret at sælge bordtæppet på en dansk auktion, hvorigennem tæppets aktuelle markedsværdi kunne fastsættes, hvilket ejeren dog ikke ønskede. I 2001 tilbød Udvalget 55.000 £ for bordtæppet, hvilket var den seneste pris i handel ogandel. Også dette tilbud udløb efter 3 måneder.

I 2002 modtog Udvalget påny en udførselsansøgning fra ejeren. Udvalget fastholdt sit tidligere afgivne udførselsforbud og fremsatte igen et overtagelsestilbud på 55.000 £ for bordtæppet. Denne gang modtog ejeren Udvalgets tilbud.

Da Kulturværdisudvalget havde taget forbeholdet allerede i 1999 og sagen derfor ikke kunne falde ind under de nye finansieringsprincipper for Udvalgets erhvervelser jf. ovenfor, dækkede Udvalget erhvervelsesudgifterne af Udvalgets resterende bevilling overført fra 2001.

Udvalget besluttede at overdrage bordtæppet til Nationalmuseet, der siden har deponeret det på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, hvis indsamlingsområde omfatter bordtæppet, og som har plads til at udstille det.

[Til toppen](#)

To barokrelieffer af den dansk-norske elfenbensskærer Magnus Berg. Før 1739

På Bruun Rasmussen Kunstauktioner nr. 709 d. 31. maj 2002 som kat. nr. 826 solgtes et par barokrelieffer udskåret af elfenben i rammer af sort og forgyldt træ til en udenlandsk kunsthandler for en hammerslagspris på kr. 210.000 imod en vurdering på kr. 30-40.000.

De to relieffer var i kataloget dels angivet som forestillende apostlen Peter og evangelisten Matthæus dels som værende af tysk proveniens fra anden halvdel af det 17. århundrede.

Reliefferne er imidlertid udført af den dansk-norske billedskærer Magnus Berg (1666-1739) der fødtes i Romedahl, Hedemark, Norge og døde i København 1739. Berg var den dansk-norsk baroks eneste internationalt kendte elfenbensskærer. Allerede samtiden berømmede ham, og han solgte bl.a. arbejder til den tysk-romerske kejser og landgreven af Hessen.

Bergs ry skyldtes hans evne til med mejsel at bearbejde elfenben, som var elefantens hårde stødtand smidig og modellerbar voks. Karakteristisk for Bergs arbejder er skæringens næsten tredimensionelle overgang fra friskulptur i hoveder og lemmer til de papirtynde og omtrent transparente baggrunde. Andre stillistiske kendetegn er de ekspressivt-bevægede og dog rolige kompositioner, der oftest har religiøst motiv. De to relieffer er fine eksempler på Bergs særtræk: den diagonale komposition og spillet på kontrasterne, dels mellem de plastisk skårne og bevægede skikkelser mod tynde baggrunde af næsten grafisk virkning, dels mellem klædedragternes levende folder og baggrundenes ro af stiliseret draperi og løv. Ypperlige er ligeledes de to gammelmandshoveder, der har paralleller på Bergs relieffer af eremitter.

De to relieffer forstiller endvidere ikke Peter og Matthæus, men apostlene Andreas og Matthias, og lader sig følge tilbage til dødsboauktionen efter Magnus Berg i 1739. Her blev reliefferne købt af grev Otto Thott, hvis arvinger solgte dem i 1788. De formodes således at have været i dansk eje lige indtil 2002. Reliefferne er desuden samhørende med fire andre apostelrelieffer - Johannes, Judas, Paulus og Peter - der alle er bevaret på Rosenborg. Samlet er der formentlig tale om en måske aldrig fuldendt apostelserie fra Magnus Bergs modne år.

Kulturværdiudvalget besluttede på denne baggrund at nægte udførselstilladelse og fremsatte overtagelsestilbud til hammerslagsprisen plus auktionsomkostninger, i alt kr. 262.500, hvilket ejeren valgte at tage imod.

Købet finansierede i medfør af de nye finansieringsprincipper gennem midler søgt af Rosenborg Samlingen fra Kulturarvsstyrelsen § 16, stk. 2-bevilling og fra Ny Carlsbergfondet. Udvalget overdrog efterfølgende reliefferne til Rosenborg.

[Til toppen](#)

Regnskab for 2002

Fra 2001 er kumulativt overført kr. 1.071.698. Bevillingen for 2002 androg kr. 0. Udvalget havde således i 2002 kr. 1.071.698 til rådighed. Ny Carlsbergfondet støttede med kr. 162.500 og Kulturarvsstyrelsen kr.100.000 til en konkret erhvervelse. Af det samlede beløb er der disponeret over kr. 959.205 i årets løb. Den uforbrugte del, der andrager kr. 374.993, er overført til 2003.

Kulturværdiudvalget, d. 14. april 2003.

[Til toppen](#)